

Ingekleurde foto van Tonido. Onbekend is wanneer deze foto is genomen. Gezien de bomen op de achtergrond is de foto in de (na)zomer genomen.

Tonido 1905 -1908

Vriendenschaar was niet de eerste club was die in Culemborg met voetballen begon. Vriendenschaar werd opgericht op 1 mei 1908. Drie jaar eerder, in 1905, liet *Tonido* de bal al rollen. Het waren nog vrij primitieve voetbaltijden.

In het laatste kwart van de negentiende eeuw maakte ook Nederland kennis met het voetbalspel. Het Haarlemse HFC (tegenwoordig met de K van Koninklijk ervoor) werd op 15 september 1879 opgericht en zou daarmee de oudste voetbalclub van Nederland zijn. De oprichtingsdatum wordt overigens betwist.

Een propagandawedstrijd

De voetbalsport breidde zich snel als een olievlek uit over Nederland. Maar de Betuwe bleef in de ontwikkeling achter, aldus ene Battoûwer, die onder meer correspondent was van 'Het Sportblad', het officieel orgaan van de Nederlandsche Voetbalbond.

Battoûwer schreef ook voor het weekblad 'Sportkroniek' en voor de Culemborgsche Courant. We vermoeden vanwege het laatste dat onder de schuilnaam Battoûwer een Culemborger verborgen zat. Battoûwer zou al een 'jeremiade' hebben aangeheven over het weinig populair zijn van de voetbalsport in onze regio.

De Brabantsche Voetbalbond was qua omvang nog heel beperkt in het aantal deelnemende clubs en elftallen (ongeveer twintig teams!). Daarom organiseerde deze voetbalbond in ontwikkeling een aantal 'propagandawedstrijden'. Dit om Culemborg, Tiel en andere plaatsen in het Betuwegebied warm te maken voor het voetbal.

Op donderdag 26 januari 1905 werd in de Culemborgsche Courant zo'n propagandawedstrijd aangekondigd. Die zou op zondag 29 januari 1905 in Culemborg gaan plaatsvinden tussen G.V.V. uit Geldermalsen en U.V.V. uit Utrecht.

Jaar Tien stig Dr. erif, van z. — — hier, ngs vor- rie.	J. H. van Eck), gekozen de heer W. B. Dresselhuis. — Door de prop. comm. der Brab. Voetb. Bond is besloten een wedstrijd te doen spelen tuschen U. V. V. (Utrecht) en G. V. V. (Geldermalsen), welke dient ter bevordering van het Voetbalspel in Culemborg. Zij zal worden gehouden Zondag a. s. bij gunstig weder te 2 ure. op de weide van den heer Rademaker, genaamd „de Bloemendaal“. Jongelui beneden 20 jaar hebben vrijen toegang op het veld, terwijl voor de overigen het entree op 5 cent per persoon is gesteld.	ge Pij var var Bu prij rak dat aar wij wo mr ool
Π.	varkens, en 36 biggen. De prijs als volgt: zware kalfkoeien f190	

(De afkortingen staan voor Geldermalsense Voetbal Vereeniging en Utrechtse Voetbal Vereeniging, en hebben niks van doen met de hedendaagse voetbalverenigingen onder die afkorting. Men gebruikte in die tijd vaak de afkortingen zonder de verenigingsnaam daarbij te noemen. We hebben het waarschijnlijk over G.V.V. De Batouwers en U.V.V. Kampong.)

In de Culemborgsche Courant van 26 januari 1905 en van 29 januari 2005 werden voor de lezers de voetbalspelregels uitgelegd. Een drietal schooldirecteuren uit Voorschoten, Katwijk en Nijmegen namen het in de krant op voor het voetballen als sport. Hun scholen hadden er ervaring mee en roemden het voetbal vanwege de goede ontwikkeling voor lichaam en geest.

»Hoe wordt het voetbalspel gespeeld?» (Slot).

Ziehier het antwoord, waarbij men onderstaande schets tekening gelieve te raadplegen.

Het Voetbalspel wordt gespeeld in twee partijen van elf personen; die verdeeld worden in vijf voorspelers, drie middenspelers, twee achterspelers en een doelverdediger. Vóór den aanvang staat iedere partij op een der helften van het terrein. Een der spelers trapt den bal van oit het middelpunt naar voren en terstond begint het spel. De spelers mogen de middellijn overschrijden en de strijd om den bal is in vollen gang.

Op iedere doellijn is door palen een „doel“ aangeduid. Iedere partij verdedigt het doel opgesteld op de helft waar zij bij het begin van het spel stond en tracht den bal in het doel der tegenpartij te krijgen.

Wordt de bal over een der doellijnen

getrapt door een speler der aanvallende partij, dan moet een der spelers der

De propagandawedstrijd werd gespeeld op een weiland dat eigendom was van de heer Rademaker, genaamd 'De Bloemendaal', gelegen aan de stadsrand van Culemborg bij de Kleine Buitenom. Het weiland zal wel geprepareerd moeten zijn geweest voor het voetbalspel door kalklijnen aan te brengen en doelen te plaatsen. Aanvang van de wedstrijd om twee uur. Entree 5 cent en publiek onder de twintig jaar gratis toegang. De wedstrijd onder leiding van scheidsrechter M. de Boer werd met 4-2 gewonnen door U.V.V. aldus het verslag van de wedstrijd in de Culemborgsche Courant van 2 februari 1905. En sprak de verslaggever: *'We hopen dat de prop. Comm. door deze match haar doel zal bereiken en Culemborg's jongelui weldra tot oprichting eener Voetbalclub zullen besluiten.'*

1905 Tonido opgericht

In 'Het Sportblad' van 24 februari 1905 meldde correspondent 'Battoûwer': *'De pogingen v/d Brab.V.B. tot het oprichten van een voetbalclub in Culemborg zijn met schitterend succes bekroond en binnen de schoone wallen van deze oude vrijstad heeft verleden week een club het levenslicht aanschouwd. De naam der vereeniging is "Tot Ons Nut Is Deze Opgericht". T.o.n.i.d.o. alzo en reeds zijn een twintigtal leden de beoefening van de sport begonnen. De B.V.B. heeft dus eer van haar werk.'*

We laten hierna gemakshalve de puntjes in de afkorting achterwege.

De 'officiële' oprichtingsdatum van Tonido is niet bekend, maar ligt ergens tussen 12 en 18 februari 1905.

Het genoemde twintigtal spelers was afkomstig uit de betere kringen van Culemborg. Het waren zonen van fabrikanten, ondernemers, middenstanders en een arts (dokter Versteegh). Pas later zouden spelers uit het arbeidersmilieu gaan voetballen, maar nog niet in de tijd dat Tonido bestond.

De eerste wedstrijd

Alle bij Tonido aangemelde spelers waren kennelijk niet één twee drie beschikbaar voor het spelen van een wedstrijd. Op 26 maart 1905 lezen we in de Culemborgsche Courant: *'Bij gunstig weder zal onze jonge Voetbalvereniging T.o.n.i.d.o gecombineerd met G.V.V. (Geldermalsen) haar eersten wedstrijd spelen te Gorkum tegen het eerste elftal van Wilhelmina aldaar. Wij wenschen T.o.n.i.d.o een schitterende overwinning toe; ofschoon hard gewerkt zal moeten worden, om deze victorie te behalen.'*

De wedstrijd werd door Battoûwer op 30 maart 1905 in deze krant verslagen. Het gecombineerde elftal van Tonido en GVV kreeg er flink van langs. Tonido bleek slechts met negen man te spelen onder wie twee spelers van GVV. De weers-omstandigheden waren slecht, het veld zeer glibberig. Er werd met 11-1 verloren na een ruststand van 9-0. Toch was Battoûwer niet pessimistisch: *'Over het geheel genomen echter viel het spel der nog zo kort voetballende T.o.n.i.d.o.'ers zeer mee en wij gelooven dan ook dat zij bij een volgende wedstrijd en dan met een volledig elftal en een goed veld, een heel wat beter figuur zal slaan.'*

Togido Buren?

Op 31 maart 1905 kwam Battoûwer opnieuw aan het woord, maar nu weer in het Sportblad. Hij deed een bijzondere ontdekking. *'Namelijk dat in Buren een voetbalclub is opgericht met nagenoeg dezelfde naam als T.o.n.i.d.o. Meldde ik eenige tijd geleden dat er dank zij de B.V.B. in Culemborg een voetbalclub opgericht was onder de naam T.o.n.i.d.o., thans kan ik er bijvoegen, dat dit zoo goede voorbeeld gevolgd is in Buren en merkwaardig genoeg, onder bijna denzelfden naam is daar een clubje verzezen. Hebben toch de Culemborgers hun vereeniging tot hun nut opgericht, de Burenaren hebben het tot hun genoegen gedaan en doopten hun vereeniging met den naam T.o.g.i.d.o., wel een beetje optimistisch opgevat dus, maar dat is wel goed, want pessimisten moet men niet hebben in de voetbalwereld.'*

Van deze voetbalclub Togido is echter nooit meer in enige publicatie iets vernomen.

Terug dan maar naar Tonido.

Voetballen aan de 'overkant'

Op zondag 16 april 1905 meldde de Culemborgsche Courant dat er op dezelfde dag nog een wedstrijd zou worden gespeeld tussen Tonido tegen de Utrechtsche voetbalvereniging Kampong, *'op het terrein aan de overzijde der rivier'*. Kortom je moest met de veerpont over om het terrein te bereiken. En het terrein moest iedere keer weer voor het voetballen geschikt worden gemaakt: kalklijnen zetten, doelen oprichten en schapen en koeien verwijderen.

Het terrein waarop Tonido ging spelen, was dus een ander dan waarop de propagandawedstrijd was gespeeld en was een weiland naast Café Van Leur. Overigens zou Tonido later op een ander veld 'aan de overkant' gaan voetballen.

De wedstrijd werd in de Culemborgsche Courant van 20 april verslagen. Kampong bleek een combinatie van het eerste en tweede elftal op de been te hebben gebracht. De wedstrijd begon om twee uur en het weer was prima. Er was een 'zeer talrijk' publiek op de wedstrijd afgekomen, 200 toeschouwers. De scheidsrechter die de wedstrijd leidde heette Tjen-Tjen (een wel heel uitzonderlijke naam; mogelijk een verzinsel). Tonido verscheen in de volgende opstelling:

doel Kooiman, *achter* Wass en Loeff, *midden* P. Verwoerd, A. Ponsioen en v.d. Nadert, *voor* A. Verwoerd, P. Versteegh, Dekker, B. Versteegh en D.J. van Wijk.

Tonido ging meteen in de aanval en scoorde het eerst door een hoog schot van Dekker. Kort daarna maakte de watervlugge linksbuiten van Kampong 1-1. Dat werd ook de ruststand. Na de rust speelde Tonido met sterke wind tegen en dat was de aanleiding om de verdediging te versterken ten koste van de aanvalslinie. Kampong bestookte echter voortdurend het Tonido-doel en scoorde de 1-2. Twintig minuten voor het eindsignaal werd het zelfs 1-3. En dan schrijft verslaggever Battoûwer: *'Maar dan komt den Culemborgers de wedstrijd Wilhemina – T.o.n.i.d.o. 11-1 in hun nadeel voor de geest en met een bezieling, een feu sacré hun waardig, bestormen thans de T.o.n.i.d.o.'ers Kampong's veste.'* Het bleef echter 3-1 voor Kampong.

Battoûwer zag een geanimeerde wedstrijd voor een publiek *'dat ditmaal van het zo populaire voetbal genoeg genoten heeft om in 't vervolg geen enkele wedstrijd meer te verzuimen.'* Battoûwer verwacht bij een volgende wedstrijd dan ook het dubbele aantal toeschouwers.

Kennelijk is de wedstrijd tegen Kampong befallen, want de Culemborgsche Courant meldde dat de wedstrijd opnieuw werd georganiseerd, nu voor zondag 7 mei, 2 uur in de middag op het terrein aan de overkant. *'Donateurs en huisgenoten hebben vrij toegang, terwijl anderen tegen een entree van 10 cts worden toegelaten.'*

De opstelling van Tonido was enigszins gewijzigd ten opzichte van de vorige wedstrijd:

doel Kooiman, *achter* Loeff en D.J. van Wijk, *midden* Van Heusden, Ponsioen en Van Logchem, *voor* A. Hendriks, A.C. Verwoerd, P. Verwoerd, P. Versteegh en R. Versteegh.

Tonido begon met sterke wind tegen en moest al gauw tegen een 0-1 achterstand aankijken. Kampong maakte ook 0-2 en dat werd ook de ruststand. Drie minuten na de rust en met de wind mee scoorde Tonido tegen via zijn 'centervoor', maar onmiddellijk hierna werd het alweer 1-3. P. Verwoerd en Van Wijk wisselden van plaats. Onder *'daverend applaus'* scoorde Van Wijk de 2-3 en vervolgens maakte de centervoor van Tonido de gelijkmaker. De wedstrijd eindigde met deze stand onbeslist, maar er moest toch maar een winnaar uit de bus komen. Er volgde een verlenging van een kwartier en na vijf minuten in de verlenging werd het door de centervoor van Tonido 4-3.

Battoûwer, die het wedstrijdverslag in de Culemborgsche Courant schreef, concludeerde: *'... en werkelijk zij hebben dit ten volle verdiend, bijna alle gaven goed spel te zien en lieten blijken, dat zij gedurende de oprichting hunner club flink geoefend hadden. En was het voor de rust de verdedigingslinie met Loeff en Kooiman aan 't hoofd, die schitterde, na rust was het de voorhoede, die mooi samenspel te zien gaf en keer op keer het vijandelijke doel zoo gevaarlijk naderde.'*

Met paard en wagen naar De Bilt

Op 21 mei 1905 ging Tonido een uitwedstrijd spelen tegen BVV uit de Bilt, toen nog geschreven als Bildt. Het werd een heel evenement, omdat het bestuur had besloten de reis *‘naar de Utrecht’s heuvellanden te doen ondernemen met eenige rijtuigen, zoowel toegankelijk voor elftal, spelers als supporters.’* Vandaar de drukte ‘s ochtends op de Markt bij Hotel Veen, vanwaar het gezelschap zou vertrekken. *‘En een heele bereddering was het dan ook, voor ieder z’n plaatsje in de rijtuigen gevonden had en vol moed en begeleid door de zingende straatjeugd (althans tot den pont) werd Culemborg verlaten, om na eerst eenigen tijd in Driebergen getoefd te hebben, te ongeveer half twee in de Bildt aan te komen. Vlug werden daar de voetbalcostumes aangeschoten en te twee uur stelden zich de volgende elf spelers op, om wederom den voetbalnaam van Culemborg te verdedigen.’*, zo schreef Battoûwer in het verslag dat hij van de wedstrijd maakte.

Tonido speelde in de volgende opstelling: *doel* Kooiman, *achter* Loeff en Dekker, *midden* A. Verwoerd, A. Ponsioen, v.d. Nadert, *voor* P. Versteegh, P. Verwoerd, A. Hendriks, Buddingh en A.C. Hendriks.

Met de wind tegen had de verdediging van Tonido het zwaar, maar die deed het uitstekend. Bij een uitval kreeg Tonido een penalty toegewezen, maar die werd door Dekker jammerlijk gemist. Loeff wilde vervolgens een bal wegtrappen, maar deed dat zo ongelukkig dat de bal in het eigen doel verdween, 1-0 voor BVV. Dat werd ook de ruststand. Beide ploegen wisten in de tweede helft niet meer te scoren, zodat BVV met een 1-0 winst ging strijken. *‘Niet lang echter werd over dit échec getreurd en even vroolijk als zingende werd de terugreis aanvaard, om te circa 9 uur te Culemborg aan te komen, waar met nog eenige ritjes door de stad het hoogst gezellige tochtje besloten werd.’*

Geen competitie 1905/06

We vonden nu enkele maanden lang geen verslagen meer over Tonido in De Culemborgsche Courant. Vermoedelijk vanwege de zomer/vakantietijd.

Maar we constateren ook dat Tonido zich niet aanmeldde voor de voetbalcompetitie van de Brabantsche Bond voor het seizoen 1905-’06. Tonido wilde zich vooralsnog beperken tot het spelen van vriend-schappelijke wedstrijden.

Battoûwer schreef in de Sportkroniek van 21 september 1905 over het wel of niet deelnemen aan competities door diverse, recent ontstane clubs: *‘De Culemborgers schijnen dit nog niet aan te durven en zullen nog een jaar blijven oefenen om daarvoor gewis het zekere voor het onzekere te nemen en het volgende jaar den kampioenstitel te veroveren.’* Zowel de de Geldersche Voetbal als de Brabantsche Voetbal Bond hadden graag gezien dat Tonido zich bij hun bond had aangemeld: *‘Wel merkwaardig is het, dat de Brab. en Geld. V.B. gekibbeld hebben om het bezit van Tonido en dat nu geen van beiden met den buit is gaan strijken.’*

In de Culemborgsche Courant lazen we dat er op zondag 8 oktober 1905 een wedstrijd van Tonido tegen GVV plaatsvond.

Tonido speelde dit keer in de volgende opstelling: *doel*: K. Kooiman, *achter* A. Loeff en J. van Tiel, *midden* H. Schouten, F. van Heusden en H. van Logchem, *voor* R. Versteegh, A.v.d. Nadert, A. Ponsioen, H. Ponsioen en P. Versteegh.

GVV speelde maar met negen man, maar was toch sterker. GVV won met 2-1. *‘Een woord van dank aan den Heer Beltjes, die door als scheidsrechter op te treden, de beide vereenigingen uit eene moeilijke positie redde, daar de afgesproken scheidsrechter wegens ongesteldheid verhinderd was te komen’*, aldus de Culemborgsche Courant.

Ter afsluiting van het jaar 1905 vonden we in de Culemborgsche nog een verslag van Tonido tegen BVC uit de Bilt, gespeeld op 10 december 1905. Mogelijk voetbalde Tonido op 21 mei tegen dezelfde club, maar toen onder de naam BVV, althans in de Culemborgsche Courant. BVC leidde bij de rust met 2-1, maar R. Versteeg wist *‘onder groot gejuich van het publiek’* gelijk te maken. 2-2 werd ook de uitslag.

Volgens Battoûwer in de Sportkroniek van 14 december 1905 was *‘de spelkwaliteit echter slechts poovertjes, enfin, van clubs, die nauwelijks een jaar oud zijn, kan niet veel anders verwacht worden.’*

Een eerste bericht over Tonido in het nieuwe jaar vonden we pas in de Culemborgsche Courant van 22 maart 1906. Hierin wordt melding gemaakt van een concours (=toernooi) te organiseren door BVC uit De Bilt. Deelnemers aan het concours zullen behalve BVC zijn: Kampong (Utrecht), Prins Hendrik (Soesterberg), Brinio schoolelftal, Hilversum, Victoria (Hilversum), Hercules (Utrecht), Tonido (Culemborg), Quick (Amersfoort). Het concours zou plaatsvinden op zondag 25 maart en zondag 1 april 1906. Van dit toernooi hebben we geen verslag gevonden.

In de Culemborgsche Courant van 20 mei 1906 vonden we de aankondiging dat Tonido op deze zondag een wedstrijd zou gaan spelen tegen het Ten Bruggencate elftal uit Utrecht.

We hebben geen idee wat voor soort elftal dit was. Wel is interessant dat in dit bericht voor het eerst sprake is van het terrein van de heer Mason 'aan de overkant'. Mason was de pachter van de Culemborgse veerpont. Het veld lag links van de spoorbrug. Wanneer en waarom Tonido naar dit veld verhuisde, weten we niet. Maar een goed bespeelbaar veld was het zeker niet bij minder goede weersomstandigheden. Dat blijkt ook uit het verslagje in de Culemborgsche Courant over de wedstrijd, waarin Tonido met liefst 7-2 werd verslagen. *'Ondanks het slechte weêr had de Voetbalwedstrijd toch plaats. Jammer dat het weêr niet heeft medegewerkt, terwijl de toegang tot het veld door vele hindernissen wordt versperd, hetgeen zeker thans de lust beneemt tot bijwoning.'*

Hans Jobse bezocht in 1983 de plek 'aan de overkant' waar Tonido, en later ook Victoria, zou kunnen hebben gevoetbald.

Op zondag 27 mei 1906 speelde Tonido de laatste wedstrijd van het seizoen, aldus de Culemborgsche Courant. Tegenstander was weer BVC uit De Bilt. Het zou een spannende wedstrijd worden. Na twintig minuten spelen nam Tonido de leiding na een schot van haar linksbuiten dat de keeper van BVC door zijn vingers liet glijpen. De verdediging van Tonido wist tegenaanvallen van BVC te weerstaan, zodat de rust

met een 1-0 voorsprong kwam. Na de rust scoorde de linksbinnen van Tonido de 2-0. BVC kwam, gesteund door de wind mee, terug tot 2-1. De voorhoede van Tonido scoorde echter nog twee keer.

'Met 4-1 had Tonido eene mooie overwinning behaald en heeft daardoor op waardige wijze haar seizoen besloten.'

Ook geen competitievoetbal in 1906/07

Het leek erop dat Tonido zou gaan deelnemen aan de competitie voor het seizoen 1906/07. In Het Sportblad, officieel orgaan van de Nederlandsche Voetbalbond, vonden we op 19 juli 1906 een oproep van de Brabantsche Voetbalbond aan Tonido om het correspondentieadres aan te leveren. Desondanks schreef Tonido zich niet in voor de competitie. Waarom door Tonido besloten werd wederom geen competitievoetbal te gaan spelen, is onbekend.

Wel schreef Battoûwer in de Sportkroniek van 3 oktober 1906 dat het voetbalseizoen in de Betuwe maar moeizaam van start ging. *‘De Betuwsche boeren zijn nu eenmaal niet zeer bereidwillig in het voor-November-afstaan van hun veld voor den Voetbal, hieraan ligt het zeer zeker, dat wanneer elders de bal reeds eenige weken rolt, men hier pas ontwaakt uit z’n zomerslaap.’* Even verderop in zijn schrijfsel: *‘De eenige club die nog wat van zich hooren deed, was het Culemborgsche Tonido: deze trok naar De Bildt en speelde daar tegen B.V.C., echter met 4-1 zagen de Betuwers zich geslagen.’*

Dan een verrassend bericht in de Culemborgsche Courant:

‘De Culemborgsche Voetbal-vereeniging T.o.n.i.d.o.speelt a.s. Zondag 4 November, bij gunstig weder, tegen de Tielsche Voetbal-vereeniging “Vriendenschaar” op het terrein van eerstgenoemde Vereeniging. Aanvang half drie. Daar beide clubs ongeveer gelijk in krachten zijn, verwachten we een spannenden wedstrijd en hopen dat velen deze match met hun bezoek zullen vereeren.’

Uiteraard had dit Vriendenschaar niets te maken met het Culemborgsche Vriendenschaar dat na de toetreding van Victoria tot de Nederlandsche Voetbalbond in 1915 die naam ging dragen. Vriendenschaar uit Tiel werd in 1906 opgericht en zou vanaf het seizoen 1906/07, in tegenstelling tot Tonido, wel meteen gaan deelnemen aan de competitie van de Brabantsche Voetbalbond.

(Vriendenschaar uit Tiel werd overigens in 1912 weer opgeheven.)

De wedstrijd werd onder goede weers-omstandigheden gespeeld en stond onder leiding van de heer A. Hendriks. Direct na de aftrap maakte A. Ponsioen 1-0 voor Tonido en wat later in de wedstrijd maakte Hendriks 2-0. Maar Vriendenschaar kwam terug en door drie doelpunten, de laatste uit een strafschoot, gingen de partijen met 2-3 rusten. Na de rust speelde Tonido met de wind tegen en speelde het toch beter dan Vriendenschaar, dat verslapte. Met nog een kwartier te spelen maakte Tonido 3-3 uit een strafschoot. Kort daarop nam Tonido de leiding met 4-3 door een doelpunt van R. Versteegh. Vriendenschaar forceerde nog een corner. Uit de scrimmage die hierop volgde, werd het 4-4, tevens de uitslag. Tot slot in de Culemborgsche Courant:

‘Het was zeer te betreuren, dat een deel van het publiek wat al te rumoerig was en wij hopen dan ook, dat dit bij een volgende match niet weder zal plaatsvinden.’

De Tielsche Krant kwam met een korter verslag van de wedstrijd, maar meldde *‘dat de wedstrijd dikwijls verstoord werd door de toeschouwers die de leden van “Vriendenschaar” erg hinderden, zoodat zij niet zoo goed konden spelen als vóór de rust.’*

In de Culemborgsche Courant vonden we nog een aankondiging van een wedstrijd tussen Tonido en Victoria uit Gorinchem op 16 december 1906, aanvang 2 uur, te spelen bij Tonido. Een verslag van deze wedstrijd hebben we niet gevonden.

Wat het seizoen 1906/1907 betreft, vonden we in de Culemborgsche Courant geen verslagen over Tonido meer. Wel kwam het veld van Tonido nog een keer in beeld, want op zondag 15 april werd er de wedstrijd Victoria Zaltbommel tegen VAC uit Tiel gespeeld. Een wedstrijd in de eerste klasse van de Brabantsche Voetbalbond. Ondanks de 3-1 nederlaag werd Victoria toch kampioen, want alle voorgaande wedstrijden waren al door Victoria gewonnen. De wedstrijd werd georganiseerd door Tonido.

1907 Eindelijk ingeschreven voor de competitie

Eindelijk zou Tonido toch de competitie van de Brabantsche Voetbalbond ingaan. In Het Sportblad van 22 augustus 1907 vonden we verkorte notulen van een vergadering van de Brabantsche Voetbalbond met onder meer de mededeling dat

Tonido tot deze voetbalbond was toegelaten. En op 3 oktober 1907 meldde de Brabantsche Bond in Het Sportblad dat Tonido was ingeschreven. Als secretaris van Tonido werd genoemd A. Schouten*. De clubkleuren werden genoemd: 'Witte shirt met roode liggende kraag, zwarte broek met roode bies.' Terrein: 'over de Lek, links van de spoorbrug.

* In de Sportalmanak van de Brabantsche voetbalbond: A. Schouten jr., Tollenstraat 31

Ingekleurde foto van Tonido met het officiële wedstrijdtenue. De kraagjes zijn echter rood. Geheel links de scheidsrechter; hij heeft het scheidsrechtersfluitje in zijn hand.

In het Sportblad, orgaan van de Nederlandsche Voetbalbond, van 10 oktober 1907 lezen we de competitie-indeling van Tonido. Men zal gaan uitkomen in de tweede klasse B van de Brabantsche Voetbalbond samen met Vriendenschaar en VAC uit Tiel, Zalt-Bommel II en Hollandia uit Den Bosch.

De Sportkroniek van 16 oktober 1907 meldt de competitie-indeling ook en geeft aan: Ook in Culemborg zal dit jaar voor 't eerst de voetbal officieel rollen'.

Maar in het Sportblad van 10 oktober staat een bijna onbetekenende, maar ó zo belangrijke toevoeging:

Alsnog traden toe de Tielsche vereenigingen: „Vriendenschaar”, secretaris G. van Wessem Hijcht, Tiel.; VAC, secretariaat: W. L. Pameijer, St. Agnietenstr., Tiel.

Nog steeds komt het voor, dat de ledenlijsten niet op tijd inkomen. (Art. 120 H.R.)

In verband met de te Culemborg epidemische heerschende roodvonk, zal de CVV **Tonido** tot nader aankondiging geen bondswedstrijden mogen spelen.

p/a Van Es,
Markt, 's Bosch.

A. G. EVERTS,
2e Luit. 2e Regt. Inf.
Secretaris.

Tonido gaat ten onder door roodvonk

Voorgaande mededeling leidde ons opnieuw naar de Culemborgsche Courant uit die tijd. Wat was er aan de hand?

In Culemborg waren in 1907 toenemende gevallen van roodvonk vastgesteld.

Roodvonk is tegenwoordig een bijna ongevaarlijke kinderziekte die vanzelf overgaat. Vaccins ertegen bestaan niet. In Culemborg in die tijd lag het anders. De oorzaak van roodvonk, een streptokok-bacterie, kwam voor in de vervuilde binnengrachten van de stad.

Het aantal besmettingen nam zo sterk toe dat de inspecteur van het Staatstoezicht op 30 september 1907 de burgemeester van Culemborg verwittigde dat er sprake was een epidemie. Er moesten maatregelen worden genomen. Wie getroffen was door roodvonk moest thuisblijven en er moesten de nodige hygiënemaatregelen genomen worden om te voorkomen dat anderen ook besmet zouden raken. Scholen moesten dicht, een kermis moest worden afgelast.

Daardoor was Culemborg een broeinest van deze en andere ziektes, zoals in een vergaderingen van de gemeenteraad opgemerkt werd. Ter voorkoming van verspreiding van roodvonk moesten goederen waarop zieke patiënten hadden gelegen in beslag worden genomen en verbrand. Het ging meestal om stromatrassen (bedstro)

De maatregelen om de epidemie te beteugelen gingen op 1 oktober 1907 in en op 31 december 1907 werd door het Staatstoezicht op de Volksgezondheid verklaard dat de epidemie ten einde was. Er kwam daarna nog wel incidenteel roodvonk voor, maar hij ging niet meer ongecontroleerd rond onder de bevolking. Per saldo hadden er 268 besmettingsgevallen plaatsgevonden en overleden er 65 personen, vooral kinderen. Culemborg telde in die tijd ongeveer 9000 inwoners.

De roodvonkepidemie luidde vrijwel zeker de ondergang van Tonido in. Want gedurende deze epidemie was Tonido uitgesloten van het spelen van wedstrijden. En daarna was er waarschijnlijk geen gelegenheid meer om nog aan de competitie deel te nemen. De zin van de voetballers zal ook wel verdwenen zijn. Hoe dan ook, van Tonido werd niets meer vernomen.

Het terrein aan de overkant' werd verlaten en zou worden ingenomen door een nieuw club, Victoria, het latere Vriendenschaar.

Tonido voetbalde nog één keertje

Ofschoon Tonido was opgeheven, kwam het elftal toch nog één keer in actie. Tegenstander was Victoria, dat in 1908 in Culemborg het voetbalstokje van Tonido had overgenomen. Wie het initiatief voor deze ontmoeting nam, is onbekend.

Uit de Culemborgse Courant:

Scheidsrechter Speijers was in die tijd een bekende Culemborgse scheidsrechter. Hij woonde op de Markt.

De wedstrijd, gespeeld aan de overkant van de Lek, werd met 1-0 door Victoria gewonnen. Een verslag van de wedstrijd is niet bekend.

Herkomst van de naam Tonido

In het Sportblad van 31 maart 1905 werd gemeld dat de voetbalclub Tonido was opgericht. In de Sportkroniek van 5 oktober 1905 werd de naam van de afkorting gegeven. In het Sportblad van 22 augustus 1907 en van 3 oktober 1907 was sprake van de toetreding van Tonido tot de Brabantsche Voetbalbond. Maar nergens was te vinden hoe men aan de volledige naam 'Tot Ons Nut Is Deze Opgericht' was gekomen. We gingen op onderzoek uit.

Een aantal jaren geleden stuitte we, geïnteresseerd in de geschiedenis van de sport, op een grote Nederlandse website, Historici.nl, die de geschiedenis van Nederland in al zijn facetten onder de aandacht te brengen. Op deze website is de Databank Sport te vinden met gegevens over sportverenigingen die tot aan het jaar 1940 werden opgericht (en eventueel ook weer werden opgeheven). Behalve voetbal betreft het de volgende sporten: hockey, korfbal, gymnastiek, tennis en schaken.

Bij het intikken van de zoekterm T.O.N.I.D.O. in deze databank gebeurde er iets verrassends. Er kwamen liefst veertien verenigingen tevoorschijn die allemaal T.O.N.I.D.O. heetten en ook met de afkorting van 'Tot Ons Nut Is Deze Opgericht'. In tien gevallen ging het om gymnastiekverenigingen en vier keer om een voetbalvereniging, met het Culemborgse Tonido als oudste voetbalclub uit 1905.

Nu herinnerden we ons dat er ook nog een voetbalclub in Nederland was, die Tonedido heette (uit Voorburg bij Den Haag, het laatst uitkomend in de hoofdklasse zondag, maar in 2010 opgeheven). Toen we de zoekterm T.O.N.E.G.I.D.O. in de databank intikten, kwamen er in totaal vier clubs tevoorschijn die zo heetten en waarvan met zekerheid kon worden vastgesteld dat in twee gevallen de afkorting afgeleid was van 'Tot Ons Nut en Genoegen Is Deze Opgericht'. Het betrof twee keer een voetbalvereniging en twee keer een korfbalclub. Kortom er werden in de databank achttien verenigingen gevonden met de afkorting TONIDO of TONEGIDO.

Preluderend op de beide afkortingen tikten we ook het zoekwoord T.O.N.E.G.O. in. En kwamen er nog eens twee korfbalclubs tevoorschijn en bij één de uitleg 'Tot Ons Nut en Genoegen Opgericht'.

Ook maar eens Togido geprobeerd. Weer raak, negen verenigingen, vooral gymnastiek. De zoekwoorden Tonido, Tonedido, Tonego en Togido alsmede 'tot nut en genoeg' hebben we ook eens bij 'Google Zoeken' ingetikt en toen kwamen er nog allerlei andere verenigingen tevoorschijn: zang- en toneelverenigingen, een ijsvereniging, vele, vele volkstuinverenigingen. Tenslotte vonden we op internet zelfs de Tonido-marsch uit 1895, gecomponeerd door Paul Albin Stenz, componist van heel veel marsmuziek. En ook hier stond als toelichting bij 'Tot Ons Nut Is Deze Opgericht'.

Het kan naar onze mening geen toeval zijn dat er zoveel bijna gelijklopende, bijzondere verenigingsnamen zijn. Maar wat is de herkomst? Heeft men de namen van elkaar afgekeken? Hierop hebben we geen antwoord gevonden. Geen enkele op internet gevonden vereniging legt uit wat de herkomst van de naam is.

We veronderstelden dat de namen met 'nut erin', waren gerelateerd aan 'De Maatschappij tot Nut van het Algemeen', een genootschap opgericht in 1784 in Edam en korthedshalve 'Het Nut' genoemd. Het Nut heeft een zeer grote invloed gehad op de ontwikkeling van de Nederlandse bevolking in de negentiende en de eerste decennia van de twintigste eeuw. Dat was ook het doel van Het Nut: de verheffing van het volk, vooral de arbeidende klasse. De Maatschappij was zeer succesvol en stichtte door het hele land afdelingen (departementen). Het Nut verbeterde het onderwijs door het oprichten van scholen en van onderwijzers-opleidingen alsmede door het schrijven van schoolboeken. Ook de spaarzin van de Nederlander werd bevorderd door het oprichten van de zogeheten Nutsspaarbanken. Het Nut bestaat nog steeds. De huidige Volksuniversiteiten zijn eveneens een voortzetting van het werk van Het Nut.

In de negentiende eeuw waaide vanuit oostelijke richting, dat wil zeggen vanuit Duitsland, een idee over naar Nederland: het beoefenen van turnen en gymnastiek. In 1852 besloot de Maatschappij tot Nut

van het Algemeen dit te bevorderen vanuit het motto dat een gezonde geest in een gezond lichaam diende te huizen. Op de Nutsscholen werd voortaan gymnastiekles gegeven.

We namen een paar jaar geleden contact op met 'Het Nut'. Helaas kon men ons niet vertellen of er een relatie bestond tussen al die verenigingen met Nut in hun naam en de Maatschappij tot het Nut van het Algemeen.

Vanuit westelijke richting, dat wil zeggen vanuit Engeland, het Britse wereldrijk, diende zich halverwege de negentiende eeuw de beoefening van sport zich aan, zoals die vooral op middelbare kostscholen plaats vond. Dat waren sporten als rugby, cricket, voetbal en tennis.

Nu werd sport in het Nederlandse onderwijs aanvankelijk anders beoordeeld dan gymnastiek en vaak nog gezien als onfatsoenlijk. In hogere sociale kringen in Nederland vond de sportbeoefening naar Engels model wel waardering en daardoor ontstonden, buiten de scholen om, aparte sportverenigingen. Aan het einde van de negentiende eeuw nam de algemene waardering voor de sport in Nederland toe, ook door de invoering van een nieuwe vorm van middelbaar onderwijs (onder meer hbs en mulo) en de invoering van de militaire dienstplicht in 1901.

Direct na de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw, was er in Nederland sprake van een belangwekkende maatschappelijke ontwikkeling. Op 13 januari 1900 werd de 'Vereeniging Volkswaarbaarheid' opgericht met als doel de (militaire) weerbaarheid van het Nederlandse volk te verhogen. De oprichting van deze vereniging was een reactie op het veronderstelde zedelijke verval en

de tuchteloosheid van jongeren in de vorige eeuw. Overall in Nederland werden afdelingen van de Volkswaarbaarheid opgericht, ook in Culemborg. Volkswaarbaarheid ijverde voor de beoefening van gymnastiek en sport, militair onderwijs op scholen ter voorbereiding op de militaire dienstplicht, voor de oprichting van schietverenigingen en schietbanen in elke plaats.

Diverse sportverenigingen die werden opgericht in die tijd, waren onderafdelingen van Volkswaarbaarheid. Je vindt dit terug bij korfbal-, voetbal- en gymnastiekverenigingen uit die tijd die de naam 'Allen Weerbaar' (A.W.) dragen. Dat was namelijk ook de naam van het tijdschrift 'Allen Weerbaar' van de Vereeniging Volkswaarbaarheid. Ook de voetbalvereniging Vriendenschaar uit Tiel was een onderafdeling van de plaatselijke Volkswaarbaarheid. Het is heel goed mogelijk dat namen van sportverenigingen via Volkswaarbaarheid van elkaar werden overgenomen.

Voorlopig is er een einde gekomen aan de zoektocht naar de herkomst van de naam Tonido.

In 1905 werd voor het eerst een schoolvoetbaltoernooi in Nederland georganiseerd. Op 30 april 1905 speelde het Nederlands voetbalelftal zijn eerste interland tegen België. De tijd was alleszins rijp voor de oprichting van het Culemborgse Tonido: Tot Ons Nut Is Deze Opgericht.

Hoe het Tonido is vergaan, daarover ging het hele, voorgaande verhaal.

Hans Jobse

7 november 2020